

Omtzigt, P.H., M.K. Tozman & A. Tyndall (eds) (2012), *The slow disappearance of the Syrians from Turkey and of the grounds of the Mor Gabriel Monastery*, Münster: LIT Verlag, pp. 268, ISBN 9783643902689, € 19,90.

In Twente zie je nogal wat mensen met een Turks uiterlijk die ostentatief een kruisje dragen. Vreemd, Turken met een duidelijk zichtbaar christelijk symbool. Het zijn dan ook grotendeels uit Turkije afkomstige Suryoye, Syrisch-orthodoxe christenen, die of zelf, of hun (groot)ouders dat land om allerlei redenen hebben verlaten, en voor wie Twente een van de toevluchtsoorden werd. Hun kerk is een afscheiding van de Oosters Orthodoxe kerk omdat indertijd een aantal uitspraken van het Concilie van Chalcedon uit 451 door hen niet werd geaccepteerd. Behalve een aantal kerken in Twente staat in Glane ook nog een klooster, St Ephrem. Ze spreken dezelfde taal als Jezus, Aramees. De lotgevallen van deze Suryoye staan in de bundel centraal. Thema's die aan de orde komen zijn genocide, *ethnic cleansing*, mensenrechten, godsdienstvrijheid, en de strijd om kerkelijke goederen.

In de *Introduction* wordt verhaald van het 'wonder' van een nog altijd functionerend klooster in Zuidoost Turkije, ondanks invallen van Perzische en Arabische, Timoeridische en Mongoolse horden. Tegen het einde van de negentiende eeuw waren er door pogroms nog 200.000 Suryoye over. Na de val van het Ottomaanse rijk trof het optreden van de *Jonge Turken* en Ataturk, vooral gericht tegen de Armeniërs, ook hen. Ze duiden deze genocide aan als Seyfo (= zwaard). Tegen 1990 waren er door Turks en Koerdisch geweld tegen hen nog nauwelijks 4000 Suryoye in Turkije. De meerderheid was vertrokken naar veiliger oorden in Europa en Noord-Amerika, i.h.b. Canada.

Aan het Verdrag van Lausanne (1923), waarbij de Turkse republiek tot stand kwam, en waarin ook de positie van de godsdienstige minderheden werd geregeld, is een bijdrage gewijd. Turkije blijkt in de praktijk slechts lippendienst aan de indertijd gemaakte afspraken te bewijzen. Dan volgen twee bijdragen waarin wordt ingegaan op de (ontstaans) geschiedenis van de Suryoye in Klein Azië en hun wederwaardigheden in de diaspora. Hierna wordt tegen de achtergrond van het Turks-Koerdische conflict de relatie van de Suryoye met de Koerdische meerderheid beschreven. Pastoor, van de internationale christelijke stichting *Open Doors*, gaat in op de aard van het Turkse secularisme: een 'echte' Turk is een Hanafi soenitische moslim, en de niet-soenitische gelovigen, niet alleen christenen in vele soorten en joden, maar ook de grote alevitische minderheid en de sjiïeten, worden bij hen ten achter gesteld. Hen treffen maatregelen als het niet erkennen van hun godsdienst, het zich toeëigenen van de kerkelijke goederen. Ook vinden moorden op Alevieten, Armeniërs en christelijke voorgangers plaats. Turkije staat op de *World Watch List* 2011-12 op de 31^e plaats, en blijkt daarop te zijn gestegen, ondanks de door de AK regering beleden godsdienstige neutraliteit. Over de invloed van de Hizmet, de 'beweging' van de in vrijwillige ballingschap in de VS levende Fetullah Gülen, die bovenal de interculturele en inter-godsdienstige dialoog predikt, en die veel aanhangers onder de politie kent, wordt niet bericht.

Onder beschrijft de toekomst van de *Süryani's*, zoals de Suryoye in Turkije heten, tegen de achtergrond van de algemene minderhedenproblematiek in Turkije. In het Verdrag van Lausanne hebben zij geen aandacht gekregen, en hen negeren past in de Turkse minderhedenpolitiek, die is gebaseerd op ontkenning, gedwongen assimilatie, deportatie en gedwongen migratie. In een volgend opstel wordt het pilot project van de terugkeer van een aantal Suryoye 'ballingen' naar 'hun' dorp beschreven, waarbij de autoriteiten infrastructuurle hand- en spandiensten verleenden. Of dit zal aanslaan, zonder dat er genoeg werkgelegenheid is? Deel 1 van de bundel wordt besloten met opstellen over de discriminatie van de Suryoye, ontvreemding van hun grondbezit, en de rol die het ontbreken van godsdienstvrijheid inneemt in de toetredingsgesprekken van Turkije tot de EU. De strijd om de kloosterlijke bezittingen staan symbool voor de nog steeds voortdurende verdrukking die de Suryoye meemaken.

De bijdragen in deel twee gaan dan ook vooral over het Syrisch-orthodoxe klooster Mor Gabriel, daterend uit 397, nabij Midyat (Mardin) in het zuidoosten van Turkije, en zijn grondbezit. Deze (grond)kwestie wordt door de Turkse autoriteiten afgedaan als een van ontbrekende eigendomsbewijzen. – Afgelopen november nog bevestigde het Hoge Gerechtshof voor beroepen de uitspraak van een lagere rechtbank dat het klooster niet kon aantonen dat het eigenaar was. – Voor de Suryoye en de westerse wereld, Europa en de VS, is het een zaak van rechten van minderheden.

In het 'woord vooraf' schrijft een van de redacteuren, Pieter Omtzigt, Twents CDA-kamerlid en getrouwd met een Suryoyo, dat de bedoeling met de bundel was informatie over zowel het wedervaren van de Syrisch-orthodoxe gemeenschap te geven als ook over de strijd met de Turkse overheid om haar rechten en het behoud van het klooster Mor Gabriel. Dat is goed gelukt, het boek bevat tal van informatieve beschrijvingen, en die stemmen lang niet altijd tot vrolijkheid. Een aantal foto's en prenten versiert verder het boek. Er is sprake van overlap, en een striktere redactie had dat misschien kunnen voorkomen. Maar, gegeven het aantal bijdragen, 20 plus 2 appendices, en de verschillende achtergrond van de schrijvers, wetenschappers, (euro)parlementariërs, leden van NGO's, lijkt me dat niet zo gemakkelijk te verwezenlijken. Jammer dat het geen register kent, maar als bron van informatie is de bundel zeer wel geslaagd.

Durk Hak
(Enschede)

Dawson, Andrew (2013), *Santo Daime. A New Religion*, Londen etc: Bloomsbury, pp. 226, ISBN 9781441154248, £20.69.

Om contact te krijgen met de onzienlijke wereld hebben mensen vaak gebruikt gemaakt van geestverruimende middelen, meestal stoffen uit planten. In het Santo Daime-geloof wordt gebruik gemaakt een drank bereid uit planten uit het Amazonegebied, waarvan de